

Наталія Любарець

Обличчя війни в живописі й музиці ХХ ст.

У ХХ ст. людство пережило дві найбільші війни за часи свого існування, що сколихнули весь світ хвилями трагедії й змусили митців творчо реагувати на виклики часу. У 1920-1930-ті роки письменники розробляли тему «втраченого покоління» – молодих людей, які вирушили на захист вітчизни зі студентської чи шкільної лави, а коли повернулися з війни, то не змогли знайти собі застосування через пережиті потрясіння. А вже з середини 1930-х років у Європі поширилося передчуття нової загрози – фашизму.

Мистецькі спроби попередити світ про жахи Другої світової війни знайшли вияв у картинах багатьох художників. Одним із відомих монументальних полотен на цю тему є виконана в манері кубізму «Герніка» **Пабло Пікассо**.

Пабло Пікассо. Герніка. 1937 р.

Митець створив картину як відповідь на бомбардування баскського історичного та культурного центру – міста Герніки-і-Луна на півночі Іспанії, яке тривало багато годин 26 квітня 1937 р. і забрало життя майже половини населення. У драмі невеликого міста П. Пікассо побачив символ загибелі всього людства, яку несе фашизм. Величезне полотно (3 м 50 см на 7 м 30 см) він написав за один місяць. Найдраматичнішим образом картини є матір, яка притискає до себе мертву дитину. Спочатку художник хотів зобразити, як

вона спускається сходами напівзруйнованого будинку, ледве тримаючись на ногах, але за два дні образ викристалізувався і залишився таким, як ми бачимо його тепер: величезна голова відкинута назад, з відкритого рота виривається дикий крик плачу. П. Пікассо працював у техніці *грисайль*, малював одним кольором, і мав намір на етапі завершення роботи додати різних кольорів, але друзі вмовили його відмовитися від такого наміру. Монохромна картина вражає більше, аніж яскраві фарби.

Інакше зображує війну **Сальвадор Далі**. Його картина «*Обличчя війни*» є алегорією страшної смерті. На тлі пустелі зображене спотворене жахом обличчя, що нагадує череп. Його кусають змії. В отворах очей і рота знаходяться такі самі обличчя, у яких замість очей і рота – теж черепи. Митець використовує ефект *оптичної ілюзії*, коли образи множаться, викликаючи у глядачів відчуття жаху від усвідомлення того, що кількість жертв війни постійно збільшується... Кольорова палітра картини – жовто-коричнева. Війна приносить тільки смерть і спустошення – ось головний настрій шедевра С. Далі.

Сальвадор Далі. Обличчя війни. 1940 р.

Музичною відповіддю на наступ фашистських загарбників була Сьома симфонія російського композитора **Дмитра Шостаковича**. Її назва «Ленінград» (або «Ленінградська») нагадує про блокаду міста, в якому композитор почав працювати над її створенням у 1941 р. Завершував симфонію митець в евакуації. Проте ще за часів блокади її виконали у Ленінграді 9 серпня 1942 р., а також в інших містах.

Знаменита тема першої частини симфонії стала своєрідною музичною «візитівкою» композитора. Щойно завершується експозиція симфонії, яка показує мирне життя людства, як ніби здалеку починає лунати дріб військового барабану, на який накладається химерна тема. Вона нагадує примітивний марш і є радше карикатурою на нього. Тема наступу фашистів сатирично загострює риси автоматичної дисципліни, тупої обмеженості й педантичності солдатів гітлерівського війська. «Вимуштрувані щуроловом щури», за словами О. Толстого, вирушають на бій. Епізод наступу побудований як варіації однієї музичної теми, які постійно супроводжує дріб барабану. Музична тема переходить від одного оркестрового інструменту до іншого, підкреслюючи всеохопність коричневої чуми, що наповзає на світ. Музичний критик Євгеній Петров так написав про цю тему: «Вона сповнена залізом і кров'ю. Вона вражає зал. Вона приголомшує світ. Щось залізне йде

по людських кістках, і ви чуєте їхній хрускіт. Ви стискаєте кулаки. Вам хочеться стріляти в це чудовисько з цинкової мордою, яке неблаганно й методично крокує на вас, – раз, два, раз, два...». Прикметно, що цю тему Д. Шостакович написав ще до того, як фашистські війська увійшли на територію колишнього Радянського Союзу, проте не публікував і не виконував її. Музика ніби чекала на своє пророче звучання... Вона й нині наповнює серця відчуттям спротиву війні й тоталітаризму в усіх проявах.

Завдання

1. Поміркуйте, на обкладинку якого із прочитаних вами творів можна помістити репродукцію картини П. Пікассо «Герніка» чи С. Далі «Обличчя війни». Художньому стилю якого письменника вони суголосні? Тематику яких творів увиразнюють?

2. Прослухайте сьому «Ленінградську» симфонію Д. Шостаковича. Опишіть свої враження від почутого в есе «Я слухаю Шостаковича...».

Аудіо:

Д. Шостакович. Симфонія № 7. Симфонічний оркестр NBC Arturo Toscanini

https://www.youtube.com/watch?v=SG_KJI6sOwc&start_radio=1&list=RDSG_KJI6sOwc&t=17

Довідка:

Зарубіжні прем'єри Сьомої симфонії Д. Шостаковича відбулися 1942 р. в Лондоні (Лондонський симфонічний оркестр під керівництвом Генрі Вуда) і Нью-Йорку (Симфонічний оркестр Нью-Йоркського радіо під керівництвом Артуро Тосканіні). На прохання видатних диригентів світу ноти переправили їм за кордон якнайскоріше – військовим літаком.

Артуро Тосканіні (Arturo Toscanini) – видатний італійський диригент, віолончеліст. Працював у театрах Ла Скала і Метрополітен, Нью-Йоркському філармонічному оркестрі, Симфонічному оркестрі NBC та ін. Засновник Ізраїльського філармонічного оркестру. Заснував власний фестиваль у Лондоні. За часів фашистської влади критикував можновладців і був переконаним антифашистом.